

Глобальна епідемія феміцидів

Кількість вбивств жінок зростає по всьому світу.
Суспільного переосмислення недостатньо – мають
бути юридичні та політичні наслідки.

«Per Giulia e per tutte» («За Джулію та за всіх») – лунало на багатьох вулицях в Італії в середині листопада 2023 року. Тисячі жінок, активісток і прихильниць руху зібралися на протести, щоб висловити солідарність з 22-річною студенткою Джулією Чеккетін, яку вбив колишній хлопець в ніч на 11 листопада 2023 року. Через обурення вбивством юної студентки почалася хвиля протестів, які протягом наступних тижнів після події стали помітними не лише в Італії, а й за її межами.

Сторінка «Жінки за зміни» на Twitter/X викликає хвилю емоцій, що постійно переходять від недовіри до горя й люті. Південноафриканська неурядова організація займається правами жінок і документує всі випадки вбивства жінок у країні. Рівень феміциду в Південній Африці у п'ять разів перевищує середній показник по світу. У 2022 році щодня в середньому вбивали 9 жінок. Навіть у побіжному пошуку бачиш нескінченну, здавалося б, серію публікацій під назвою «Пам'яті...» з портретами усміхнених жінок – на згадку про всіх тих жінок і дівчат, життя яких раптово обірвалося. Одна з них – Номбуело Джесіка Майкл, соціальна працівниця, яка в останній день свого життя ходила на судові засідання щодо гендерно зумовленого насильства та феміциду.

*У звіті ООН не
враховують значну
частину жертв феміциду
(близько 40 відсотків)*

Смерті Номбуело та Джулії належать до серії вбивств жінок по всьому світу, які називають феміцидами. Цей термін позначає крайню форму гендерно зумовленого насильства. У 2022 році ООН зафіксувала 89 тис. випадків навмисних вбивств жінок і дівчат у всьому світі. П'ятдесят п'ять відсотків цих вбивств скоєно (колишніми) інтимними партнерами або кривдниками з оточення жертви. Попри те, що загалом рівень вбивств у світі знижується, кількість випадків феміциду за

останні 20 років постійно зростає. І при цьому цифри не дають повного уявлення про жорстоку реальність: у звіті ООН не враховують значну частину жертв феміциду (близько 40 відсотків), оскільки вони не фіксуються як гендерно зумовлені вбивства через розбіжності в фіксації кримінальних справ і слідчих практиках між різними країнами.

На початку нового року треба підкреслити, наскільки важливі безперервні ініціативи з адвокації та зміни в політиці, спрямовані на сприяння суспільній трансформації та боротьбу з основоположними чинниками, що сприяють гендерному насильству. Але для розв'язання цієї проблеми потрібен багатосторонній підхід, у якому визнається поєднання глибинної динаміки влади в патріархальному суспільстві, расизму та структурних нерівностей.

Викорінення проблеми

Джулія та Номбуело – дві різні жінки з різних країн, які стали жертвами однієї глобальної кризи гендерно зумовленого насильства, що від неї страждають жінки та дівчата в різних культурних, економічних і політичних контекстах. Повсюдне панування традиційних гендерних норм у патріархальних суспільствах підтримує існування культури, де насильство щодо жінок сприймається за норму. Ця «норма» долає кордони й адаптується до різних культурних контекстів, але так чи інакше пригнічує жінок, де б це не було.

Такі стереотипи й упередження постійно формують очікування від жіночності та чоловічності та створюють небезпечні наративи звинувачення жертви. Внаслідок цього явища публічний дискурс щодо гендерно зумовленого насильства та феміцидів зосереджено на «неналежній поведінці молодої дівчини, яка вживає алкоголь і сама йде додому вночі», а не на оплакуванні втрачених, співчутті та справедливому гніві. Дуже важливо, щоб медіа почали розповідати й описувати ці історії з погляду жертви, уникаючи стилістичних засобів, які перетворюють їх на любовні трагедії чи жовту пресу.

*Нам потрібно віддавати
пріоритет ініціативам,
які посилюють
фінансову незалежність,*

Але які ще є причини зростання кількості випадків феміциду? Через пандемію коронавірусу, коли люди були змушені залишатися вдома, різко зріс рівень насильства щодо жінок. Також через неї

надаючи жінкам ресурси та підтримку, необхідні для того, щоб уникнути ситуацій жорстокого поводження – наприклад, притулки та інші центри допомоги

люди потрапили в умови фінансової невизначеності й економічної скрути, які стали ключовим чинником гендерно зумовленого насильства. Урядові установи, активістки за права жінок та громадські організації в усьому світі заявляли про значне збільшення звернень по допомогу на лінії довіри щодо питань домашнього насильства в цей час. Порушені системи підтримки, наростання вже наявного напруження, перевантажена система охорони здоров'я та обмежена мобільність ускладнили можливості для постраждалих звертатися по допомогу та підтримку.

Крім того, на ризики щодо домашнього насильства впливає відсутність продовольчої безпеки. Економічна роль жінок, зокрема на позиції неоплачуваних цілодобових доглядальниць, пов'язана з вищим ризиком насильства, як зазначено у звіті ООН. Жінки з власним доходом почуваються в більшій безпеці, а ризик зазнати насильства сприймається як нижчий (окрім тих, які заробляють більше за партнера) – це ілюструє шкідливу динаміку влади, через яку тривають феміциди та гендерно зумовлене насильство і підтримується їхній зв'язок з економічною залежністю жінок. Таким чином, потрібно віддавати пріоритет ініціативам, які посилюють фінансову незалежність, надаючи жінкам ресурси та підтримку, необхідні для того, щоб уникнути ситуацій жорстокого поводження – наприклад, притулки та інші центри допомоги: у 46 європейських країнах 3087 притулків мають 39 130 доступних ліжок для жінок і дітей, але через обмежені можливості та місце допомогу неможливо надати всім, хто її потребує.

Експерти припускають, що жінки з етнічних меншин і корінних груп можуть стикатися з дискримінацією через такі фактори, як етнічне походження, мова та релігія.

При вивченні питання феміцидів і гендерно зумовленого насильства важливо також визнавати, що вразливість жінок і дівчат зростає через расизм – особливо жінок і дівчат з маргіналізованих спільнот. Для жінок небілої раси перетин расової динаміки з гендерно зумовленим насильством створює ускладнену ситуацію в контексті феміцидів. «Перепис феміцидів», у якому фіксують вбивства жінок чоловіками у Великій Британії, зазначає етнічне походження лише 22 зі 110 жертв. Через таку відсутність даних про етнічне походження

жертв неможливо зробити висновки та як слід вивчити питання, оскільки при цьому доводиться відкидати культурні обставини, впливи та розбіжності між спільнотами. Експерти припускають, що жінки з етнічних меншин і корінних груп можуть стикатися з дискримінацією через такі фактори, як етнічне походження, мова та релігія. Такі упередження стають причиною того, що в них підвищений ризик різних труднощів, зокрема обмеженого доступу до охорони здоров'я чи більших шансів зазнати насильства з боку незнайомих людей. Нарешті, багато жінок небілої раси взагалі бояться звертатися до поліції, побоюючись дискримінації чи відсутності підтримки, що не дозволяє сформувати ефективні стратегії, які мали б допомогти вразливим спільнотам.

Вкрай необхідно, щоб у розв'язанні цих питань брали участь правоохоронні органи. Юридичні та політичні заходи повинні враховувати структурну нерівність, яка непропорційно впливає на вразливі спільноти. Дуже важливо, щоб обробку даних про феміциди контролювали активістські групи та громадські організації, а також члени родин жертв та інші зацікавлені сторони, які хотіли б підважити шкідливі наративи та досягти більшої видимості обговорення.

Законодавчі зміни тривають?

Від Італії до Південної Африки та Америки останніми роками феміністські рухи, громадські організації та міжнародні організації докладають значних зусиль для включення феміцидів до політичного порядку денного. Але чи досягли ці зусилля якогось успіху? Як показує дослідження Європейського інституту гендерної рівності (EIGE), запобігання феміцидам тісно пов'язане з прописаними в законі реакціями на домашнє насильство. Суспільне переосмислення становить лише одну частину рівняння – мають бути юридичні та політичні наслідки.

Якщо подивитися на останні законодавчі зміни в Італії, одразу можна помітити один серйозний недолік: витрати уряду на боротьбу з гендерно зумовленим насильством за останні десять років зросли більш ніж вдвічі, але рівень феміциду не знизився. Це тому, що великі суми використовуються на допомогу постраждалим від

насилства, а не запобігання. У Південній Африці все навпаки: Південноафриканська національна асамблея нещодавно ухвалила *Законопроект про гендерно зумовлене насильство та феміциди 2023*. Ця ініціатива спрямована на покращення здатності системи правосуддя реагувати на гендерно зумовлене насильство за допомогою покращеної охорони правопорядку, навчання поліції та процесів правосуддя. На перший погляд це нововведення видається прогресивним, однак оптимізм, який спершу відчували активістки й борчині, швидко притлумився: міністерка соціального розвитку Південної Африки Ліндіве Зулу змарнувала 100 млн рандів, які мали б допомагати постраждалим від гендерно зумовленого насильства, передавши ці кошти неробочим громадським організаціям, які не займаються цими питаннями. Це яскравий приклад прогалини між законодавчою ініціативою та її ефективною реалізацією на практиці.

Зрозуміло одне: не можна припиняти розповідати про Джулію та Номбуело, а також про решту жорстоко вбитих жінок і дівчат по всьому світу. Їхні історії мають посприяти колективним діям, для яких потрібне не просто співчуття, а системні зміни та постійне підсилення голосів тих, хто досі був змушений мовчати.

Переклад з англійської Наталії Слітенко

Тереза Бекманн Бекманн

Брюссель

Тереза Бекманн (Theresa Beckmann) працює в офісі Фонду ім. Фрідріха Еберта в Брюсселі в редакції журналу International Politics and Society.

